

## BALKAN ACISI

### Med Vaktinden Cezir Vaktine

Mehmet NARLI

**O**smanlı Devleti'nin on dördüncü yüzyıldan itibaren coğrafya ve kültür olarak Anadolu merkezinden çevresine doğru genişleme sürecini “med vakti” ve on dokuzuncu yüzyıldan itibaren Anadolu merkezine doğru çekilme sürecini de “cezir vakti” olarak adlandırabiliriz. Yeni Türk şiirindeki Balkan acıları, cezir vaktinde ve sonrasında duyulan acılardır. Kültürel ve coğrafi daralmanın, göçlerin doğurduğu acılar, Yahya Kemal Beyatlı, Mehmet Akif Ersoy, Enis Behiç Koryürek, Orhan Seyfi Orhon, Necip Fazıl Kısakürek gibi birçok şairde, millet ve tarih duyarlılığının ifadesi olarak görünür.

Balkan şehirlerinden, dağlarından, sularından, geleneğini, ahlakını, hukukunu kurmuş hayattan ayrılışın hikâyeleri olarak kurulan şiirlerin ana duyguları ve tasavvurları, “kahır”, “hayal kırıklığı”, “geriye dönüş arzusu”, “yeniden med vakti hayali” olarak belirlenebilir. Bu duyguların ve tasavvurların eşliğinde görülen tavır ise genellikle “siyasal ve kültürel yetersizlik bağlamında suçu ve suçluyu ima etmektir. Suçlu, bazen Avrupa devletleri, bazen hükûmetler, bazen de Osmanlı milletlerinde görülen irade ve azim kaybıdır. Bu ana duygular ve tavırlar zaman zaman umudu işaret ederler ama genellikle bir çöküntü hikâyesi olarak kalırlar. İlgili şiirleri çözümlemek, bir taraftan tek tek şairlerin yaşadıkları Balkan acısını gösterirken bir taraftan da sürecin toplumsal algıda ve hafızada nasıl yer ettiğini gösterir.

*Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum;  
Her lâhza bir alev gibi hasretti duyduğum.  
Aldım Rakofça kırlarının hür havâsını,  
Duydum, akıncı cedlerimin ihtirâsını,  
Mağlûpken ordu, yaşlı dururken bütün vatan,*

*Rü'yâma girdi her gece bir fâtihâne zan.  
Hicretlerin bakıyyesi hicranlı duygular...  
Mahzun hudutların ötesinden akan sular,*

“Açık Deniz” adlı bu şiirde konuşan özne elbette cezir vaktinin acılarını yaşamış olan Yahya Kemal’in kendisidir. Hem anneden hem yurdundan ayrılıp İstanbul’a gelen; burada büyük vatanın sarsıntıları içinde yaşayıp Paris’e kaçan Yahya Kemal, her zaman kendisini yaratan, besleyen bir vatan özlemiyle yaşamıştır. Fransa da yaşadığı süre içinde, insanı bir vatana bağlı kılan şeyin millî ruh olduğunu anlamıştır. Millî ruhun var olması ise, yüzlerce yıl birlikte yaşamaya, birlikte duymaya, birlikte yapmaya bağlıdır. İnsan ruhunu tatmin eden şey, ahenktir; ahenk ise sadece sanat, kültür, coğrafya ve ırkın terkiibinden doğar. Fakat bu şiirde konuşan öznenin dili esasen ait olduğu kültürün, milletin, inancın da dilidir. Metinde ateş gibi bir hasret yaşayan, akıncı atalarının ihtirasını duyan, rüyalarında med vaktinin fetihlerini gören, acı ve kahır içinde yurdunu terk eden öznenin dili Yahya Kemal’i de kapsayan ortak bir dildir. Mekânda, birlikte yaşamışlığın insan ve eşya arasında ördüğü bir hafıza vardır. Dolayısıyla Balkanların denizi de dağı da kıyısı bucağı da aynı kahır ve ıstırapı yaşamaktadır. Açık Deniz’de, insan ve deniz maddi kalıplarını aşarak, ruhsal bir akrabalıkla özdeşleşirler.

*Akıyor... Zorlu akıyor Tuna.  
Hasretiyle yürek yakıyor Tuna.  
Tuna kızıl: Kan gibi  
Duygulu bir insan gibi  
Yanıyor... İçinden yanıyor Tuna.*

Sürülmüş, kovulmuş ya da kaçmak zorunda kalmış atalarının bir evladı olarak Osmanlı bakiyesi topraklarında, Tuna kıyılarında dolaşan öznenin (Halide Nusret Zorlutuna’nın) muhayyilesinde, atalarının gördüğü muhteşem fetih rüyaları canlanır. Tuna da, kendi kıyılarında gezinen yirmi beş gençle özdeşleşerek, geçmişte kalan günleri için ağlar. Suyun aynasında, geniş omuzlu kahraman dedelerini gören kişi, bu görüntülerin hülyasıyla kendisinden geçer. Suyun akışı âdeta dipte olmakta; mazi, suyun yüzeyinde hep durmaktadır. Su ve deniz, kültürel hafızayı harekete geçirmenin dışında, gamlı öznenin ortağı olan ya da onu bazen sükûnete bazen de ölüme çağıran mekân olarak da işlev görür. Denizin bağrını oyduğu kayalar, hayatın mutsuz ettiği insanlarla aynı kederi paylaşır.

*Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna;  
Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?*

Her biri Osmanlı'nın bir sınırı olan nehirler gibi Tuna da, geri çekilmenin, çözülüşün acı hatıralarıyla doludur. Gazi Osman Paşa'nın Plevne savunmasıyla zihinlerde simgesel bir değer kazanan Tuna, Osmanlı akıncılarının kıyılarından ayrılmasına razı olmamış "akmam ve etrafımı yıkmam" diye şiirlere girmiştir. Necip Fazıl'ın Sakarya adlı şiirinde, Sakarya nehri, kardeşleri Tuna'yı ve Nil'i kaybettiği için yastadır. Su, ister durgun olsun, isterse aksın, geçmişin hafızası olmaya, toplayıp saklamaya devam etmektedir. Budin'in evleri, Peşte'nin ufukları, Tuna'nın Meriç'in hafızasında durmakta, aynasında yansımaktadır.

*Ne suyun bizimdir, artık, ne selin:  
Kıyını el aldı, adalar elin...  
Toprağa belenmiş kınalı gelin,  
Vay benim gelinlik kınam!" der ağlar;  
Kimi "yavrum!", kimi "anam!" der; ağlar;*

Orta Asya'dan Balkanlar'a, Afrika'ya uzanan coğrafyadaki şehirler, nehirler, dağlar, millî hafızanın doğurduğu düşlerde yaşarlar. Arif Nihat Asya, sınırlar dışında kalan bu yerlerin Müslüman Türk medeniyetinin mekânları olduğunu, bu mekânların esasında milletin düğünü, bayramı, neşesi, acısı, ruhu olduğunu bilir, duyar ve bu bilip duyduğunun yokluğunun ağıtını yazar. Ağıt, sadece duyulan acıyı ifade etmez; acısı duyulan mekânın manasını şimdiye ve yarına silinmez kaydını düşürür. Bu kayıt, tarihi, inancı, hukuku, eşyası ve davranışı ile bütünleşmiş bir yeryüzü cennetinin adresini tayin eder.

*İlahî altıyüzbin Müslüman birden boğazlandı...  
Yanan can, yırtılan ismet, akan seller bütün kandı!  
Zaman artık Salib'in devr-i istilas, ilhaki*

Mehmet Akif'in ve neslinin yaşadığı çağda bir karşı tufan yaşandı âdeta. Balkan nehirleri kanla, Balkan gökleri mazlum ahıyla doldu. Balkan felaketi sadece orada yaşayan Osmanlı ahalisinin değil bütün İslam âleminin felaketidir. Saldıranlar da sadece Sırp, Yunanlılar Bulgarlar değil bütün bir ehlişaliPtir. Dolayısıyla bir bakıma Balkanlar Müslümanların hem izzeti hem gururu hem de kurbanıdır. Ama aynı zamanda Balkan felaketi, nehirleri, gökleri, dağları ve insanıyla bir kıyamdı ve Asım'ın nesli hâlâ kıyamdadır; Balkan şehirlerini, Müslüman Türk şehri yapan ruhun, iradenin ve inancın peşindedir.